

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Ett enda ord... Mesolitiskt hornredskap från Motala blev internationell snackis

Gruber, Göran

Fornvännen 2013, s.209-211

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/2013_209

Ingår i: samla.raa.se

Debatt

Ett enda ord... Mesolitiskt hornredskap från Motala blev internationell snackis

»Ska vi ringa Riksantikvarieämbetets kommunikationsenhet och be dem skriva en pressrelease?» Vår projektledare ställer frågan om än något tveksamt. Han leder ett stort uppdragsarkeologiskt projekt i Motala, Östergötland. Där undersöks omfattande mesolitiska boplatsskomplex med bland annat rikliga och välbevarade fynd av ben och horn. Utgrävningarna, som pågått i omgångar sedan år 2000, sker till följd av Trafikverkets utbyggnad till dubbelspår mellan Mjölby och Motala vilket innebär nya broar över Motala ström och Göta kanal.

Det är en eftermiddag mitt i högsommarvärmen år 2010. Diskussionen handlar om huruvida och i så fall på vilket sätt vi offentligt ska berätta om ett märkligt föremål som vi precis har hittat. Det är ett föremål av kronhjortshorn. I dess ena ände finns tydliga bruksskador som enligt vår flintexpert visar att detta är ett tryckredskap som exempelvis kan ha använts vid retuschering. Ett i sig synnerligen ovanligt fynd. Men det är redskapets handtagsdel som väcker förundran och stor munterhet. I våra ögon ser den helt enkelt ut som en snopp!

Själv känner jag också en viss osäkerhet inför att basunera ut fyndet alltför högt. Då jag är ansvarig för projektets publika arbete så kommer frågorna från regionala och nationella medier att hamna i mitt knä. Jag kan ingenting om fallosar eller fruktbarhetskult och definitivt inte i en mesolitisk kontext. Är det överhuvudtaget en fallos? Samtidigt är det ett fascinerande föremål som vi gärna vill berätta om. Det finns också en tidsaspekt, då nyheten om fyndet redan börjat sipprat ut genom medarbetarnas bruk av sociala medier. »Ska vi inte bara skriva något kort om den på bloggen?», blir mitt svar.

Den ökade medialiseringen i samhället under det senaste decenniet återspeglas inom arkeologin. De sociala mediernas utveckling skapar oräkneliga nya kontaktytor mellan människor och förändrar

därmed också informationsflödena. Teknikutvecklingen sammanfaller med en förskjutning i synen på arkeologins uppgift i samhället. Mångkulturella och demokratiska perspektiv lyfts fram där nationella värden tidigare dominerat. Vi ser också förändringar av aktörsmonstren när såväl arkeologin som idén om kulturarv allt mera uppfattas som handelsvaror. Inom den svenska uppdragsarkeologin har det medfört en hårdnande konkurrens mellan arkeologiföretagen till följd av statens målsättning att skapa en marknad med en mångfald av aktörer.

I detta sammanhang är bloggar, Facebook, YouTube, Twitter, Instagram, Flickr, podcasts etc. redskap som kan användas för flera syften: berätta om det förflutna samt diskutera arkeologiska upptäckter och sammanhang, bygga arkeologins och de arkeologiska företagens varumärken, öppna upp ett fält som många uppfattar att endast professionella har tillträde till. Samtidigt utmanar dessa medieringsformer våra sätt att agera. De drivs av en omedelbarhets logik som kan anses gå på tvären mot hur arkeologisk praktik vanligen skapar berättelse. I förlängningen väcks frågor om vilka berättelser vi väljer att mediera, hur de framställs men också hur konsekvenserna hanteras.

Några dagar efter att den fallosliknande tryckstocken för flintsmide hittats ber jag två kollegor i grävstyrkan att skriva ett inlägg om fyndet på vår blogg. Ett av målen med att använda sociala medier i projektet är att öka transparensen i relation till det omgivande samhället. Oavsett var betraktarna befinner sig så ska de ha möjlighet att komma vårt arbete nära, det vill säga de föremål och konstruktioner som vi hittar samt de känslöstämningar som fältarkeologin skapar. Mot den bakgrunden är bloggtexten om hornföremålet lyckad och återspeglar den lätt fnissiga och uppslupna stämning som dess otvetydiga form skapar bland oss.

Några Google-sökningar om fallosar under

stenåldern ger dessutom ytterligare stoff till texten. En tysk webbsajt upplyser om »Världens äldsta dildo». Det 28 000 år gamla redskapet för flint-hantverk hittades i en grotta utanför Ulm i södra Tyskland. Utifrån dess falliska form har professor Nicholas Conard vid universitetet i Tübingen tolkat det som »ett möjligt sexverktyg». Det sporrar vår egen texts skämtsamma vinkel. Följaktligen väcker vårt blogginlägg frågan huruvida fyndet från Motala möjligen är Skandinavians äldsta dildo.

Torsdagen den 15 juli klockan 11:26 lägger vi upp inlägget på bloggen, *Arkeologi vid Motala ström*, med en text, ateljéfoton på föremålet och rubriken »Dildo från äldre stenåldern?». Klockan 14:32 ratar Martin Rundkvist ut frågetecknet i en rubrik på sin engelskspråkiga blogg, *Aardvarchaeology*. Han konstaterar att »Stone Age Dildo Found in Sweden».

Några dagar senare ringer min mobiltelefon. Mottagningen är dålig men jag förstår att personen i andra änden sitter i New York City och skriver för en vetenskapssajt. Clara Moskowitz ställer frågor angående »dildo-fyndet». I intervjun försöker jag tona ner just den specifika tolkningen. I stället berättar jag målande om platsens läge i landskapet alldeles intill ett stort vattendrag som skapat exceptionella bevarandeförhållanden vilket i sin tur resulterat i ett osedvanligt stort organiskt fyndmaterial från äldre stenåldern.

Den 20 juli publicerar LiveScience.com en text med rubriken »Stone Age Carving: Ancient Dildo?». Den mediasituation som därefter uppstår motsvarar sannolikt våra femton minuter i rampljuset. Fox News publicerar nyheten på sin webbsida med rubriken »Stone Age Carving or Ancient Sex Toy?». De refererar till Rundkvists blogg och Moskowitz intervju. CBS News mejlar mig för kompletterande uppgifter och publicerar en av våra bilder under avdelningen *Tech talk*. Det foto de använder hämtas direkt från vår blogg utan att retuscheras. Mitt på bilden står det därför skrivet »Det är inte längden som räknas!»

Från USA sprids berättelsen ut över världen. BBC Europe ringer och vill göra en radiointervju men poängterar att vi i samtalet måste prata om föremålet som en sexleksak. Min moster i Tyskland överraskas av en artikel om föremålet i *Hamburger Abendblatt* där jag till synes uttalar mig om

fyndet. Till slut når uppmärksamheten även Sverige. Lördagen den 24 juli, nio dagar efter vår bloggpublicering, ringer tidningar, nyhetsbyråer, radio och TV. Vid det här laget pratar jag allt mer om meta-perspektivet, det vill säga att den intressanta nyheten snarare är att detta över huvudtaget har blivit en världsnyhet.

Aftonbladet jagar bloggsribenterna för den klassiska frågan »Hur känns det?». En av dem drabbas av en fotograf utanför sin port. I söndagens tidning 25 juli finns en kort text men också en faktaruta om civiltillstånd, antal barn, bostad och inkomst. Därefter dör nyhetsmediernas intresse lika plötsligt som det blossade upp. På nätet lever däremot berättelsen om fyndet vidare på ett stort antal sajter där även våra namn flitigt används. Kommentarsfälten fylls med utrop och åsikter i alla tänkbara och inte alltid så smickrande riktningar. Vi känner oss allt mer obekväma och överkörd.

I en sådan traumatisk situation reagerar vi på olika sätt. För mig personligen skapar den uppskrivade händelsen en handlingsförlamning vilket gör att den får passera okommenterad på vår egen blogg. Kanske ska den här texten ses som ett sätt att bearbeta och förstå det som skedde för tre år sedan?

I rollen som redaktör för projektets blogg kan jag anklagas för att vara mer än lovligt naiv i det att jag aldrig reflekterade över sprängkraften i ordet dildo. Åsa M. Larsson kommenterar det inträffade på sin blogg *Ting & Tankar*, »En av sidoeffekterna av att blogga: man blir läst». Någon antyder att händelsen kan tolkas som ett välplanerat PR-trick i syfte att marknadsföra Motala utgrävningarna. De flesta kollegor som jag möter skrattar åt historien som ett olyckligt misstag och/eller en pinsamhet. En del väljer att ignorera det inträffade.

Det arkeologiska arbetet i Motala kännetecknas av å ena sidan tunga gyttjelager och ett slit-samt, monotont arbete vid vattensåll. Å andra sidan möjligheten att få göra sällsynta fynd i organiska material med en bevarandegrad och en kvalitet som man vanligtvis bara möter i kurslitteratur och museimontrar. Projektets arbete med sociala medier är ett sätt att visa upp fältvardagen. Den här gången handlar inlägget om ett föremål med en märklig form. Efter bara några tim-

mar omvandlas berättelsen till en helt annan vilken spetsas med två högpotenta ingredienser: sexualitet och sensation. I det ögonblicket tappar vi kontrollen över ord och bild. Berättelsen får nu ett eget liv och alla som möter den får förhålla sig till dess innehåll och hantera det beroende på egna utgångspunkter, intressen och förförståelser.

En ung kille från Norge skäller ut mig på telefon eftersom en norsk tabloidtidning publicerat en onyanserad artikel om fallosar till följd av blogg-inlägget. Fallossymboler i förhistorien råkar vara hans eget forskningsområde. Två studenter på journalisthögsskolan i Stockholm antar en raljant ton mot dem som skrivit vår bloggtext i en uppsats om arkeologi i nyhetsmedier. Skaparen av serien *Scandinavians and the World* inspireras av händelseförloppet och omvandlar det till en av sina seriestrippar om nyanserna i den spänningsfyllda relationen mellan Danmark och Sverige:

Denmark: "Hey Sweden! I found your dildo."

Sweden: "Oh that. That's not a dildo. It's an old tool."

Denmark: "Oh..."

Sweden: "Yes. You need to get your mind out of the gutter Denmark. Hand it over before you hurt yourself with it."

Denmark: "Well, if it's a tool, then I used it wrong. I'm sorry."

Vårt oförsiktiga bruk av ett enda ord får ett extremt genomslag genom sociala medier och nyhetsmedier. En ironisk vinkling som i sin tur skapar en mängd föreställningar vilka i det här fallet inte sällan bygger på ganska sjaskiga schabloner.

Lyfter vi perspektivet tydliggör *dildo*-berättelsen hur snabbt våra arkeologiska utsagor om fynd, om platser eller om det förflutna omvandlas till nya berättelser. Det innebär att våra möjligheter att styra dessa mot *en enda* eller *den rätta* berättelsen är ganska begränsade. Genom vår blotta närvaro på en plats etableras en mångfald av föreställningar där vi som arkeologer spelar allt från en helt avgörande till en perifer roll. Den arkeologiska praktiken inkluderas med andra ord i större nätverk av ageranden. Som individer och som en del av praktiken behöver vi inte nödvändigtvis gilla de nya berättelserna. Vi kanske till och med känner ett behov av att distansera oss från dem av yrkesetiska, sociala eller personliga skäl. Men det är insikten om att arkeologi just ingår i breda sammanhang som gör att den är angelägen i samtiden.

Göran Gruber

Stenbrötsgatan 10

SE-582 47 Linköping

goranfruber@gmail.com

Webbsajter

verkstadsvagen.arkeologiuv.se/#post71

www.theregister.co.uk/2005/07/27/ancient_phallus/scienceblogs.com/aardvarchaeology/2010/07/15/stone-age-dildo-found-in-swede/

livescience.com/9971-stone-age-carving-ancient-dildo.html

foxnews.com/scitech/2010/07/21/stone-age-carving-ancient-dildo/

cbsnews.com/8301-501465_162-20011242-501465.html

tingotankar.blogspot.se/2010/07/vadan-av-rubriker.html

satwcomic.com/just-a-tool